

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA "VALAHIA" DIN TÂRGOVIȘTE
IOSUD – ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI UMANISTE
DOMENIUL FUNDAMENTAL ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL *ISTORIE*

TEZĂ DE DOCTORAT

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT,
Prof.univ.dr.habil Silviu- Marian MILOIU

DOCTORAND ,
Ion- Gabriel MILITARU

TÂRGOVIȘTE

2024

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA "VALAHIA" DIN TÂRGOVIȘTE
IOSUD – ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI UMANISTE
DOMENIUL FUNDAMENTAL ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL *ISTORIE*

**IUSTIN MOISESCU, VIAȚA, ACTIVITATEA ȘI
CONTRIBUȚIA SA LA DEZVOLTAREA
ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ȘI A BISERICII (1910-1986)**

**CONDUCĂTOR DE DOCTORAT,
Prof.univ.dr.habil Silviu- Marian MILOIU**

**DOCTORAND,
Ion- Gabriel MILITARU**

TÂRGOVIȘTE

2024

CUPRINS

CUPRINS.....	2
LISTA ABREVIERI.....	4
I.2. Date biografice evidențiate în Foaia de serviciu, cuprinsă în Memoriul original emis de Centrul Militar Regional Iași.....	6
INTRODUCERE.....	6
1. Problematika cercetării.....	6
2. Teorie și metode de cercetare.....	14
3. Cercetări anterioare.....	17
4. Surse documentare.....	20
5. Structura studiului.....	21
CAPITOLUL I.....	23
IUSTIN MOISESCU: ASPECTE BIOGRAFICE, ACTIVITATEA DIDACTICĂ ȘI CONTRIBUȚIA SA LA DEZVOLTAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ȘI A BISERICII.....	23
I.1. Iustin Moiescu, fiu al Satului Cândești de Muscel.....	23
I.2.1. Foaia de serviciu.....	35
I.2.2. Fișa personală.....	37
I.2.3. Autobiografie.....	38
I.2.4. Foaie de notare.....	40
I.2.5. Foaia matricolă a studiilor militare.....	41
I.3. Activitatea didactică și editorială.....	42
I.3.1. Activitatea didactică.....	42
I.3.2. Activitatea de scriitor și editor.....	49
CAPITOLUL II.....	59
ACTIVITATEA PASTORAL-ADMINISTRATIVĂ ȘI ROLUL LUI IUSTIN MOISESCU ÎN PROGRESUL INSTITUȚIEI BISERICII ROMÂNE.....	59
II.1. Contextul politic în perioada alegerii lui Iustin Moiescu în demnitatea de arhiepiscop.....	59
II. 2. Mitropolit al Ardealului.....	66
II. 3. Mitropolit al Moldovei.....	74
II.3.1. Acțiunile pentru ameliorarea atitudinii comunistilor față de mănăstiri.....	74
II.3.2. Implicarea mitropolitului Iustin Moiescu în restaurarea așezămintelor bisericești și a monumentelor istorice.....	81
CAPITOLUL III.....	96
ACTIVITATEA ECUMENICĂ ȘI DIPLOMATICĂ A PATRIARHULUI IUSTIN MOISESCU.....	96
III.1. Istoria modernă a mișcării ecumenice.....	96
III.1.1. Mișcările de început (1910 – 1920).....	100
III.1.2. Conferințe misionare.....	103
III.1.3. Conferințele mondiale pentru creștinismul practic.....	104
III.1.4. Conferințele mondiale pentru credință și constituție.....	105
III.2. Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1948-1985).....	106
III.3. Ecumenismul la nivel european. Conferința Bisericilor Europene (CBE).....	110
III.4. Participarea mitropolitului Iustin Moiescu la conferințele intercreștine. Ideile promovate în cadrul conferințelor.....	112
III.4.1. Activitatea ecumenică și diplomatică a lui Iustin Moiescu până la admiterea Bisericii Ortodoxe Române în CEB (1961).....	115
III.4.2. Activitatea ecumenică și diplomatică a lui Iustin Moiescu: de la admiterea BOR în CEB până la finalul mandatului său ca patriarh (1961-1986).....	120
III.5. Imaginea lui Iustin Moiescu pe plan intern și extern.....	133
CAPITOLUL IV.....	136

RELAȚIA CU AUTORITĂȚILE STATALE COMUNISTE ÎN CALITATE DE PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE.....	136
IV.1. Instaurarea regimului comunist în România și primele efecte resimțite de Biserică....	136
IV. 2. Relațiile dintre autoritățile statale comuniste și Biserică până la patriarhatul lui Iustin Moiescu.....	176
IV. 3. Patriarhul Iustin Moiescu și regimul comunist.....	199
CONCLUZII.....	218
BIBLIOGRAFIE.....	225
ANEXE.....	251
Anexa 1	251
- Elemente transcrise din corespondența lui Iustin Moiescu.....	251
Anexa 2	261
- Transcrierea foii de serviciu- Iustin Moiescu.....	261
Autobiografia.....	274
Foaie de notare.....	277
Foaia matricolă a studiilor militare.....	278
Anexa 3 Copia Memoriului Original C.M.REG. IAȘI.....	282
Anexa 4- Fișa personală.....	301
Anexa 5- Autobiografie.....	310
Anexa 6- Foaie de notare a Comisiei de evaluare.....	313
Anexa 7- Foi matricole ale dosarului militar.....	315
Anexa 8- Documente personale ale lui Iustin Moiescu aflate în arhiva Serviciului Județean Argeș al Arhivelor Naționale.....	329
Anexa 9- Dosare informative CNSAS.....	341
Anexa 10.....	351
- Acte administrative.....	351
Anexa 11- Aspecte de la alegerea, hirotonia și întronizarea lui Iustin Moiescu ca mitropolit al Ardealului reflectate în presa vremii.....	353
Anexa 12- Fotografii și imagini sugestive.....	360

Cuvinte cheie: ecumenism, pace, biserică, învățământ, restaurare, diplomație, ideologie, politică, securitate, comunism.

REZUMAT

Argumentul în alegerea acestei teme pentru teza de doctorat constă în dorința de a analiza contribuția lui Iustin Moiescu, cel de-al patrulea Patriarh al României, în calitate de înalt cleric, la promovarea virtuților religios-morale într-o perioadă dificilă, marcată de presiunea regimului comunist, de natură totalitară și ateistă. În plus, efectuarea unei cercetări sistematice asupra acestei personalități ne furnizează oportunitatea, prin intermediul unui studiu detaliat, de a dobândi o înțelegere profundă și nuanțată a contribuției acestui ierarh la dezvoltarea învățământului național și a instituției Bisericii Ortodoxe Române, în conformitate cu informațiile provenite din sursele documentare.

Din afirmațiile de mai sus decurge și întrebarea de cercetare a tezei de doctorat: În calitate de patriarh, a schimbat cu adevărat în sens pozitiv, Iustin Moiescu, destinele Bisericii Ortodoxe Române, mai ales într-o perioadă plină de constrângeri ideologice și administrative, impuse de regimul totalitar comunist din România, sau meritele acestuia au fost exacerbate de unii contemporani și autori care s-au aflat în cercul lui de colaboratori pe linie bisericească?

Obiectivul cercetării este reprezentat de reconstituirea diferitelor fațete ale biografiei celui care între anii 1977-1986 a deținut cea mai înaltă poziție în fruntea Bisericii Ortodoxe Române.

Pornind de aici, precizăm faptul că teza de doctorat și-a propus atingerea a patru obiective specifice.

Primul este legat de surprinderea aspectelor biografice ale patriarhului Iustin Moiescu, inclusiv studiile teologice și activitatea la catedră. Nu a fost neglijată nici activitatea editorială a acestuia. Personalitate complexă, Iustin Moiescu a fost un profesor cu bogate cunoștințe de specialitate, dublate de un larg orizont cultural (inclusiv cunoașterea și vorbirea mai multor limbi străine, atât dintre cele clasice, cât și dintre cele de circulație internațională), competențe ce au dus la crearea unei vaste opere, care cuprinde numeroase articole și studii aplicate pe diferite domenii de cercetare, dar și la apariția unor volume cu valoare de pionierat în cultura bisericească și națională: *Evagrie din Pont. Viața, scrierile și învățătura*, Atena, 1937, în limba greacă; *Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom*, București, 1942; *Originalitatea Parabolelor Mântuitorului*, Vâlcea, 1945; *Activitatea Sfântului Apostol Pavel la Atena*, Iași, 1946; *Ierarhia Bisericească*, Craiova 1955; *Hristu Andrutsos, Simbolica*, traducere din limba greacă, Craiova 1956; la care adăugăm numeroasele *Pastorale, Însemnările*

de călătorie și Cuvântările ocazionale.

Cel de-al doilea obiectiv specific va fi atins prin expunerea activității pastoral-administrative și demonstrarea rolului determinant al patriarhului Iustin Moiescu în progresul instituției Bisericii Ortodoxe Române.

Al treilea obiectiv specific al lucrării este acela al reconstituirii activității ecumenice și diplomatice a patriarhului Iustin Moiescu. Pe planul relațiilor inter-ortodoxe și ecumenice, am argumentat documentar faptul că Patriarhul Iustin a continuat ceea ce inițiasse ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei încă din anul 1956. Originalitatea reflexiei sale constă în faptul că are în centrul ei viziunea biblică a Bisericii, în sensul Bisericii Universale, reprezentate de comunitatea oamenilor care păstrează aceleași credințe și respectă aceleași principii de conviețuire.

Cel de-al patrulea obiectiv specific al demersului nostru științific a implicat prezentarea relațiilor lui Iustin Moiescu cu autoritățile statale comuniste în calitatea acestuia de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Am evidențiat faptul că patriarhul a subliniat mereu că Biserica și statul au același obiectiv - al binelui colectiv, dar a pus mereu accentul pe stat, evitând să vorbească de partid. Biserica a ales acele măsuri, puține de altfel, pe care statul comunist le-a promovat și erau în interesul românilor, pentru a-și arăta sprijinul față de acestea și a simula acel parteneriat pe care și-l dorea foarte mult regimul, sperând ca prin el să atragă și mai mult populația de partea sa.

Teza de doctorat pleacă de la ipoteza de cercetare conform căreia complexa activitate a patriarhului Iustin Moiescu a marcat conduita Bisericii Ortodoxe Române pe mai multe planuri: ecumenic, doctrinar, administrativ, învățământ teologic, publicistic, influențând prestigiul instituției atât în plan intern, cât și internațional.

Din punct de vedere conceptual, lucrarea a urmărit așezarea Patriarhului Iustin Moiescu în rândul făuritorilor educației naționale și al ctitorilor Bisericii creștine. Relevanța informațiilor și a surselor, consistența dovezilor și a argumentelor și politicul ca factor creator de premise sunt alte concepte-cheie cu care am operat în cadrul cercetării, toate fiind elementele constitutive ale arhitecturii lucrării de doctorat.

Ipoteza de lucru a fost validată prin noutatea informațiilor cu privire la personalitatea lui Iustin Moiescu, care, prin publicarea sub forma unei cărți, va fi pusă la dispoziția publicului larg, fiind cunoscut faptul că o mare parte din istoria ierarhilor din perioada regimului comunist a fost cunoscută doar în mediile ecleziale. Totodată, teza de doctorat a pus în lumină și competențele profesionale asimilate și practicate de Patriarhul Iustin Moiescu în anii activității sale, care transcend sfera clericală și incumbă abilități de fin diplomat în segmentul ecumenismului, dar și în ceea ce privește medierea interferenței cu autoritățile statale ale

regimului comunist, precum și în relațiile diplomatice interstatale.

În cadrul lucrării *Cândeștii de Muscel, satul Patriarhului Iustin Moisescu*, Înalt Prea Sfințitul Părinte Calinic Argeșeanul, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului, se întreabă care a fost motivul pentru care Iustin Moisescu vorbea atât de des despre pace, iar răspunsul pe care ni-l evidențiază are la bază contextul geopolitic, dar și experiențele personale trăite la modul cel mai intens: „Această rostire de pace era izvorâtă din adâncul ființei sale de mic copil, căci avea doar câțiva anișori când tatăl său murea pe fronturile Primului Război Mondial”.

Climatul creștin postbelic a reprezentat un cadru comunitar special, care a favorizat construirea unor relații sincere de colaborare între cetățenii statelor europene, pe fondul unor răni profunde produse de ideea că milioane de oameni, creștini și necreștini, au putut să se ucidă între ei.

Pentru a deschide un portal în problematica lucrării pentru publicul cititor, care va accesa acest material, considerăm că ar fi potrivită prezentarea unor repere biografice ale personalității care face obiectul studiului nostru.

În anul 1937, la vârsta de 27 de ani, Iustin Moisescu a obținut titlul de doctor în teologie al Universității din Atena, cu o teză redactată în limba greacă, despre Sfântul Evagrie din Pont (345-399), care avea să rămână până astăzi un punct de referință bibliografică. Această lucrare trebuie așezată în contextul epocii în care teologia creștin-ortodoxă românească începea să se impună prin contribuții de valoare, care aveau să reziste probei timpului, cum sunt cele datorate părintelui Stăniloae (*Viața și opera Sf. Grigorie Palama*, 1938), lui Liviu Stan (*Mireni în Biserică*, teză de doctorat, 1939) sau viitorului arhiepiscop Antim Nica, acesta publicând în 1939, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, primul studiu românesc despre Rugăciunea lui Iisus, un fragment scripturistic Nou-Testamentar de o importanță semnificativă, atât prin conținut, cât și prin premiera tematicii abordate, așa cum vom arăta pe larg în capitolul I al lucrării.

Clericul Iustin Moisescu arăta deja o vocație de cercetător și profesor, dar și de bun diplomat, însușiri ce au dus la îmbogățirea patrimoniului cultural și bisericesc pe toate planurile.

După încheierea războiului, în anul 1946, Iustin Moisescu a elaborat o altă lucrare importantă, *Activitatea Sfântului Apostol Pavel la Atena*, iar peste un deceniu avea să publice *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*. De asemenea, a tradus din limba greacă *Simbolica lui Hristu Andrutso*s, lucrare în care pledează pentru toleranță și pentru bună înțelegere între creștinii celor trei mari Biserici: „În Patria noastră, viața feluritelor culte religioase este străbătută de un înalt spirit de bună înțelegere și frățietate”.

Acestor volume fundamentale li se vor adăuga numeroase studii și articole, pentru că

Iustin Moiescu a fost caracterizat de o determinare remarcabilă în lupta pentru valorile ecleziiale și didactice, pe care le așeza la temelia reformei Bisericii și a învățământului din țara noastră, domenii de activitate pe care le-a slujit.

La începutul anilor '50, profesorul teolog Iustin Moiescu a trebuit să iasă din învățământ, probabil pe fondul unei relații tensionate cu autoritățile comuniste. Este interesant faptul că, peste câțiva ani, acesta a ajuns să fie ales mitropolit al Ardealului.

În anul 1956, profesorul Iustin Moiescu a fost hirotonit preot necăsătorit și, în același an, după moartea mitropolitului Nicolae Bălan, a intrat în monahism și a fost ales Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului (hirotonit arhieru în 15 martie, întronizat la 18 martie). Nu a păstorit în Sibiu decât zece luni, pentru că, după moartea ierarhului Sebastian Rusan, în ziua de 10 ianuarie 1957, Iustin Moiescu a devenit Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei (întronizat la 13 ianuarie). A rămas în această demnitate vlădicească timp de douăzeci de ani. Contextul politic era unul defavorabil instituției Bisericii. Regimul comunist ateu se afla în plină ofensivă, iar funestul Decret 410 din 28 octombrie 1959 avea să decimeze mănăstirile: raportat la aproape zece mii de călugări și călugărițe, măsură legislativă a cărei aplicare a avut urmări tragice pentru monahismul românesc, întrucât nu mai rămâneau în chinovii decât un număr foarte mic de monahi și monahii.

Iustin Moiescu a intrat târziu în monahism și n-a avut experiența stăreției atât de necesară unui ierarh și nici comportamentul unui călugăr. Cu toate acestea, după cum vom arăta în această lucrare, el a fost foarte apreciat de călugării și stareții din Moldova, care și astăzi își amintesc cu dragoste de chiriarhul lor și-l numesc cu afecțiune „Iustin”. Ei nu au uitat ce a făcut mitropolitul Iustin pentru mănăstiri și pentru monahism, după cum nu au uitat felul demn în care discuta cu stăpânirea comunistă. A numit stareți destoinici, pe care i-a instruit și cărora le-a transmis viziunea sa.

În chip deosebit a fost subliniată în această lucrare, pe lângă acțiunea amintită de restaurare a zeci de monumente istorice și de artă de pe întreg cuprinsul Arhiepiscopiei, construcția unor clădiri moderne la centrul mitropolitan Iași. Și, nu în cele din urmă, a îndrumat tipărirea mai multor lucrări privind arta bisericească, precum și a revistei *Mitropolia Moldovei și Sucevei*.

Putem afirma, așa cum vom dovedi în această lucrare, că Iustin Moiescu a fost primul nostru diplomat bisericesc din secolul al XX-lea. Prestanța, diplomația și arta conversației (căci știa să poarte o discuție cu un om simplu, dar și cu un șef de stat sau cu un cap încoronat), precum și raporturile sale cu misiunile diplomatice din București, constituie dovezi consistente în acest sens.

La 12 iunie 1977 a devenit Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei și

Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (întronizat la 19 iunie 1977), păstorind până la 31 iulie 1986, când a trecut la cele veșnice, după o fructuoasă, dar frământată activitate.

Patriarhul Iustin a îmbunătățit învățământul teologic, susținând oameni de valoare în rândul corpului profesoral de la seminarii și de la facultate, a înființat o nouă serie editorială, a numit o serie de stareți tineri și bine pregătiți profesional, la mănăstirile din eparhia sa, care au reușit să realizeze, folosind frecvent subterfugii procedurale lucrări de restaurare și consolidare, astfel înscriindu-și pentru totdeauna numele printre ctitori.

Referitor la subiectul propus, inițial am studiat istoriografia problematicii și am identificat stadiul cercetărilor referitoare la această temă, pentru a cunoaște informațiile istorice despre domeniul vizat. Ulterior, prin studiul bibliografiei identificate, susținut și de recomandările făcute de profesorul coordonator, am stabilit prioritățile cercetării și am studiat punctele de vedere ale autorilor, cu scopul de a identifica anumite aspecte care necesită lămuriri și completări.

În vederea elaborării acestei lucrări, am adoptat o abordare științifică riguroasă, respectând cu precizie normele impuse de specificul programului doctoral. Acest demers a implicat o analiză meticuloasă și o aplicare atentă a metodologiilor adecvate, garantând astfel integritatea și validitatea procesului de cercetare conform standardelor academice și metodologice relevante.

În demersul științific am utilizat metode istorice de cercetare. Prima și cea mai importantă metodă a fost cea biografică. Metoda de cercetare biografică este o abordare specifică utilizată pentru a investiga și a înțelege viața unei persoane. Această metodă se concentrează pe adunarea și analiza detaliată a informațiilor privind experiențele, alegerile și contribuțiile individului în contextul său social, cultural și istoric. Caracteristicile-cheie ale metodei de cercetare biografică au inclus:

Surse biografice: Utilizarea unor surse precum autobiografiile, corespondența personală, interviuri, jurnale, documente oficiale și alte materiale care oferă o perspectivă directă și indirectă asupra vieții lui Iustin Moiescu.

Contextul social și cultural: analiza biografică se concentrează asupra înțelegerii contextului social și cultural în care persoana și-a trăit viața Iustin Moiescu, evidențiind influențele și impactul acestui context asupra deciziilor și experiențelor sale;

Analiza transformărilor: cercetarea biografică a urmărit și transformările și dezvoltările individuale de-a lungul timpului, inclusiv influențele majore, evenimentele semnificative și schimbările de perspectivă;

Reflectarea subiectivă: prin utilizarea metodei respective s-a pus accent pe perspectiva subiectivă a individului, încercând să înțeleagă cum aceasta a influențat gândirea și acțiunile

sale;

Interacțiunea cu alte metode: cercetarea biografică a fost complementată și cu alte metode de cercetare, cum ar fi analiza documentelor istorice sau interviurile cu contemporanii, pentru a oferi o imagine mai amplă și cuprinzătoare.

Construirea unui portret integral: scopul final al cercetării biografice a fost construirea unui portret integral al patriarhului Iustin Moiescu, evidențiind aspectele personale, profesionale și sociale ale vieții sale. Această metodă a oferit o perspectivă detaliată asupra vieții patriarhului Iustin Moiescu, contribuind astfel la înțelegerea mai profundă a subiectului și a impactului său asupra societății.

În cadrul demersului de cercetare științifică am apelat și la metoda analizei cronologice a evenimentelor și studiul documentelor din fondurile arhivistice, acesta din urmă fiind o prioritate în stabilirea exactă a adevărului istoric. Studiind aceste documente de o importanță majoră, am putut contura un punct de vedere obiectiv printr-o analiză critică a conținutului, dar și printr-o atentă verificare a emitentului. În acest sens, se poate observa, în anumite cazuri, faptul că uneori, cel care semnează documentul, din motive personale sau ale instituției pe care o reprezintă, transmite anumite informații care ocultează realitatea.

Metodele de cercetare istorică anterior amintite ne-au ajutat să armonizăm informațiile cuprinse în dosare, să identificăm emitentul și destinatarul anumitor circulare sau decizii și să le clasificăm în funcție de conținutul acestora, ordonându-le pentru a ne fi sprijin în demersul nostru academic și pentru a lămurii ipoteza de lucru de la care am plecat. Astfel, prin această metodă am reușit să descoperim gradual, potrivit surselor documentare și bibliografice, raporturile dintre instituțiile statului într-o perioadă cu multe sensibilități în spectrul vieții sociale, religioase sau politice.

De un real folos a fost și metoda de cercetare analitică, pe care am utilizat-o în toate cele patru capitole și în subcapitolele tezei de doctorat. Termenul *metoda de cercetare analitică* se referă la un set de tehnici și proceduri utilizate pentru a analiza date și informații într-un mod sistematic și logic. Cercetarea analitică este caracterizată de evaluarea critică și interpretarea datelor pentru a descoperi modele, relații sau tendințe. Această metodă a implicat descompunerea aspectelor complexe sau fenomenelor în componente pentru a obține o înțelegere mai profundă. Caracteristicile cheie ale metodei de cercetare analitică au inclus: gândire critică; analiza datelor; rezolvarea problemelor; abordare sistematică; natura interdisciplinară.

Rămânând în aria conceptelor metodologice folosite în cercetarea și redactarea lucrării, facem mențiunea că am realizat o îmbinare a metodelor considerate clasice sau convenționale - combinarea a două sau mai multe teorii, reînnoirea și revizuirea ipotezelor, transferul de

concepte - cu cele numite neconvenționale, cu potențial creativ mărit - metoda detaliilor, reziduurilor și metoda prezentării sau reprezentării (metoda grafică).

Secvențialitatea este demonstrată de cercetarea analitică, pe capitole. Deși acestea reprezintă abordări complementare pentru realizarea dezideratului general, fiecare dintre ele poate reprezenta direcții de studiu autonome, care să interacționeze cu științe specifice fiecărei tematici.

Aceste metode ne-au ajutat să prelucrăm datele din dosarele de la Arhivele Mitropoliei Ardealului și Moldovei, Arhiva și Biblioteca Patriarhiei Române, Arhivele Naționale împreună cu direcțiile lor județene, parohiile ortodoxe, muzee, dar și din anumite lucrări publicate, doar acele decizii, circulare, rezoluții sau texte, care să ne fie de folos în finalizarea lucrării de cercetare. Doar o perspectivă complexă a faptelor vizate poate pune în lumină elementele esențiale pentru înțelegerea colectivă.

În fine, metoda sintetică are aplicabilitate în acest studiu pentru stabilirea ipotezelor pragmatice, dar și pentru formularea unei concluzii lămuritoare în privința temei abordate.

Tot printre metodele de cercetare enumerăm și interviuarea unor persoane care l-au cunoscut pe Iustin Moiescu, rude, cunoștințe sau locuitori ai satului natal - Căndești de Muscel. Au fost utilizate două tipuri de interviuri: 1. Interviul-informație prin intermediul căruia au fost culese numeroase informații inedite despre personalitatea patriarhului; 2. Interviul-explicație datorită căruia cei intervievați și-au justificat opiniile cu privire la personalitatea patriarhului Iustin Moiescu.

Deoarece studiul de față are la bază atât un bogat material bibliografic, cât și documente de arhivă, am considerat că, pe lângă metodele de cercetare folosite, este potrivită și o analiză mixtă, cantitativ-calitativă și tematică. Este cunoscut faptul că, în perioada regimului comunist au apărut mai multe lucrări vădit influențate de propaganda politică a vremii și, în consecință, este necesară o abordare pragmatică pentru a extrage informații clare și concrete, analize, opinii, concluzii din care să desprindem adevărul.

În cercetarea actuală există, de cele mai multe ori, două teze contradictorii. Se postulează imaginea unei Biserici Ortodoxe Române drept colaboratoare și partizană comunismului. Această viziune nu este altceva decât un monofizitism eclesiologic aplicat la Biserica Ortodoxă Română, prin care se afirmă contopirea totală a divinului în umanitatea pervertită a istoriei comuniste, Biserica devenind, nimic altceva, decât o instituție umană aservită regimului. Pe de altă parte, la polul opus, sunt cei care neagă întruparea istorică a Bisericii Ortodoxe Române în perioada comunismului și consideră că totul a fost aparent, Biserica s-a prefăcut că este în istorie, ea fiind de fapt, exterioară acesteia, curată și nepătată, accentuând, în cele din urmă, doar realitatea divină incoruptibilă a Bisericii.

Referitor la această temă, consemnăm totuși o literatură săracă privind, în special, valorizarea coordonatelor diplomatice, poate și din cauza suspiciunilor de colaborare ale lui Iustin Moiescu cu Securitatea în timpul regimului comunist.

În vederea întocmirii lucrării, am consultat atât lucrări cu caracter istoric, dar și lucrări cu caracter teologic, deoarece cercetarea de față va încerca să răspundă la mai multe întrebări, evitând orice abordare unilaterală. Analiza noastră nu se fundamentează doar pe cercetarea arhivelor, care accentuează determinarea istoriografică, ci vom încerca să expunem evenimentele, pe lângă contextul istoric, și în complexul sistem teologic al dreptului canonic.

În acest sens, dintre lucrările cu caracter teologic notăm: *Monahismul românesc în anii 1948-1989*, autor Ioan Dură, Editura Harisma, București, 1994; lucrarea *Relațiile Stat-Biserică*, Editura Gnosis, București 1996, autor Ion Dimitriu-Snagov; lucrarea *Slujirea preoțească și activitatea misionară a Patriarhilor Iustin Moiescu și Teoctist Arăpașu*, Editura Doxologia, 2015, care îl are ca autor pe Pr. Prof. Ștefan Oprea; lucrarea lui Bogdan Georgescu, *Biserica Ortodoxă Română și puterea comunistă*, Editura Eikon, 2018; sau lucrarea *Patriarhul Iustin Moiescu, un stâlp de neclintit în vremuri potrivnice*, Editura Basilica, 2019, volum editat de Mihai Hau, Andrei Hlandan și Constantin-Ciprian Blaga apărut cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu ocazia declarării anului 2019 drept „Anul comemorativ al Patriarhilor Nicodim Munteanu și Iustin Moiescu”.

Pe de altă parte, menționăm o serie de lucrări istoriografice, care abordează în special regimul comunist, relația stat-biserică în perioada acestuia, precum și atitudinea instituției ecleziastice față de regimul comunist: lucrarea lui Oliver Jens Schmitt, *Biserica de Stat sau Biserica în Stat? O istorie a Bisericii Ortodoxe Române 1918-2023*, apărută la Editura Humanitas, în anul 2023, și care se dorește a fi o expunere a parcursului istoric al Bisericii Ortodoxe Române în intervalul menționat. Lucrarea reprezintă, de fapt, o critică dură la adresa Bisericii Ortodoxe Române în sec. al XX-lea.

O analiză remarcabilă cu privire la relația stat – biserică în timpul regimului comunist de la noi, dintre anii 1945-1989 este *Securitatea și cultele în anul 1949*, apărută în volumul *Partidul, Securitatea și cultele. 1945-1989*, autor Adrian Nicolae Petcu. Lucrarea, aparută sub egida Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, reprezintă o culegere de studii istorice recente demnă de menționat, fiind fundamentată pe o documentare vastă și profundă. Studiile din cuprinsul acesteia sunt semnate de cercetători competenți, ce au în vedere cu predilecție Biserica Ortodoxa Romana ca fiind instituția ecleziastică majoritară, dar nu neglijează nici celelalte culte religioase creștine, care toate au fost greu încercate de ateismul oficial al regimului comunist.

Alte lucrări pe care le-am consultat pe această temă sunt lucrarea lui Dennis Deletant,

Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965, publicată în anul 1999, precum și lucrarea aparținând politologului Vladimir Tismăneanu - *Fantoma lui Gheorghiu-Dej* - publicată în 1995 în Statele Unite și în 2008 și în România. Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile (editori), *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România: Raport Final*, 2007; Cristian Vasile, *Între Vatican și Kremlin. Biserica Greco-Catolică în timpul regimului comunist*, 2023; Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist 1945-1958*, Vol. I, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2001; Adrian Nicolae Petcu, *Securitatea și cultele în anul 1949*, în *Partidul, Securitatea și cultele. 1945-1989*, vol. coord. de Adrian Nicolae Petcu, 2005; Viorica Stan, *Relația Stat-Biserică în Republica Populară Română (1947-1965)*, 2020; Adrian Nicolae Petcu (coordonator), *Partidul, Securitatea și cultele 1945-1989*, 2005; Bogdan Georgescu, *Biserica Ortodoxă Română și puterea comunistă (1945-1964)*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, 2018; Paul Caravia, Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu, *Biserica întemnițată. România 1944-1989*, 1998.

Referitor la stadiul cunoașterii în domeniu, putem afirma că, până la un moment dat, informațiile referitoare la tema propusă sunt oarecum unilaterale, venind, în special, din zona revistelor de specialitate (teologie).

De-a lungul timpului au existat preocupări pentru valorizarea unui segment al activității personalității studiate, dar subiectele mai sensibile, cum ar fi cel al relației cu regimul comunist, sunt evaziv prezentate, fără o documentare precisă, lăsând loc echivocului în interpretare. În acest context, se poate afirma că, deși există o bibliografie ce tratează subiectul, este imperios să fie cercetate toate sursele documentare disponibile și accesibile, astfel încât să se poată prezenta informații de maximă acuratețe. Subiectul acestei teze de doctorat vine astfel să completeze concluziile la care s-a ajuns în precedentele studii.

Ne-am străduit ca lucrarea științifică alcătuită să aibă cursivitate, chiar dacă unele subcapitole sau subdiviziuni, bazându-se doar pe cercetarea documentelor arhivistice conțin multe date într-o formă lapidară, redând textul unor circulare, adrese, scrisori sau alte tipuri de documente referitoare la personajul de care ne-am ocupat.

Considerăm că noutatea cercetării este demonstrată de abordarea obiectivă, descătușată de orice influență care ar putea afecta veridicitatea informației, precum și de coagularea tuturor surselor documentare și a izvoarelor istorice, astfel încât mediul științific să regăsească aici o verigă importantă a trecutului nostru recent. Ne-am propus o redactare de natură științifică, dar totodată accesibilă tuturor celor interesați de o lectură istorică relaxantă și captivantă.

Din punctul de vedere al surselor documentare folosite, pe lângă materialul edit consacrat personajului studiat, ne-am propus o analiză sistematică concomitent cu o

valorificare și o valorizare a surselor de arhivă naționale din următoarele instituții: parohii ortodoxe, Arhivele Naționale împreună cu direcțiile lor județene, muzee, Arhiva și Biblioteca Patriarhiei Române, Arhivele Mitropoliei Ardealului și Moldovei, Arhivele Mitropoliei Ardealului etc. Cercetarea științifică a pus în valoare o varietate de izvoare istorice.

Din studierea dosarelor din Arhivele Militare, am reușit să aducem la lumină atât informații cu caracter biografic și cu privire la starea materială a patriarhului Iustin Moiescu și a familiei sale, cât și date profesionale, legate de studiile înaltului prelat, cariera sa în învățământul universitar, serviciul militar sau activitatea/ apartenența politică. Am studiat foaia de serviciu, cuprinsă în memoriul original emis de Centrul Militar Regional Iași, foaia matricolă, fișa personală, precum și autobiografia redactată de Iustin Moiescu la cererea autorităților militare.

În Arhiva Centrului Eparhial Iași am găsit informații prețioase, privitoare în primul rând la activitatea pastoral-administrativă a lui Iustin Moiescu, în perioada în care acesta a ocupat scaunul de Mitropolit al Moldovei. În urma analizei dosarelor de arhivă, am reușit să stabilim gradul de implicare al mitropolitului în restaurarea așezămintelor bisericești, în special a celor considerate a fi monumente istorice de importanță națională. Deoarece activitatea de 20 de ani a lui Iustin Moiescu este una amplă, prezentarea acesteia reprezintă o lucrare anevoioasă, astfel că am încercat să ne rezumăm la cazurile concrete și de importanță majoră, din care rezultă sprijinul permanent și consistent oferit de mitropolitul Iustin Moiescu clerului și credincioșilor de pe meleagurile unde a păstorit.

Materiale cu o importanță deosebită în reconstituirea activității patriarhului au fost obținute de la CNSAS. Acestea constau din patru dosare din care reiese atenția acordată de regimul comunist supravegherii liderului Bisericii Ortodoxe Române pentru ca nu cumva acesta să se îndepărteze de linia politică impusă.

Nu în ultimul rând, dosarele de arhivă ale Asociației pentru Monitorizarea Justiției, precum și cele din Arhivele Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității, ne-au dezvăluit informații esențiale cu privire la relația patriarhului Iustin Moiescu cu autoritățile comuniste sau atitudinea lui Nicolae Ceaușescu față de instituția ecleziastică.

Din punct de vedere structural, ne-am propus patru direcții majore de abordare din care se desprind și cele patru capitole ale lucrării. Prima este legată de aspectele biografice, activitatea didactică și contribuția lui Iustin Moiescu la dezvoltarea învățământului și a Bisericii.

Biografia Părintelui Iustin Moiescu demonstrează o pregătire profesională de înalt nivel, recunoscută de mari universități europene. Vom demonstra în acest capitol că în cei 17 ani în care a predat ca profesor universitar la Facultatea de Teologie din Varșovia, la Facultatea

de Teologie din Suceava și la Institutul Teologic din București s-a impus ca profesor de elită, cu multiple cunoștințe în studiul cărților Sfintei Scripturi și în scrierile Părinților greci și latini ai Bisericii, argumentate de un orizont larg de cultură generală.

O a doua direcție a cercetării vizează activitatea pastoral-administrativă și rolul determinant în progresul instituției Bisericii Ortodoxe Române. Realizând o analiză generală asupra însușirilor esențiale ale personalității studiate, s-a evidențiat faptul că cea mai însemnată caracteristică demonstrată a fost cea administrativă, în special pusă în slujba păstrării și conservării monumentelor de patrimoniu.

A treia temă de cercetare pe care o avem în vedere este activitatea ecumenică și diplomatică a Patriarhului Iustin Moiescu. Pornind de la sursele studiate, am reușit să conturăm comportamentul acestuia pe plan diplomatic extern: „... figura cea mai proeminentă a ierarhiei Bisericii Ortodoxe Române, a reprezentat B.O.R. și deci țara noastră cu deplin succes la Conferințele intercreștine ce au avut loc aproape pe toate continentele...”.

A patra și ultima parte a demersului nostru științific presupune prezentarea relației lui Iustin Moiescu cu autoritățile statale comuniste, în calitate de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. A fost patriarh pentru o perioadă de doar nouă ani (1977-1986), însă a trebuit să susțină interesele instituției ecleziastice în timpul mării dezvoltări industriale ceaușiste și al sistematizării urbanistice a Bucureștiului, pe fondul presiunii ideologice ateisto-comuniste.

Bibliografie:

Izvoare inedite

Ahivele Naționale Iași, Fondul Rectorat.

Arhiva Centrului Eparhial Argeș.

Arhiva Centrului Eparhial Sibiu.

Arhiva Centrului Eparhial Iași, Fondul Cancelarie.

Arhiva Sfântului Sinod.

Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității

Asociația pentru monitorizarea Justiției

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași

Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale

Lucrări generale

BOZGAN, Ovidiu, *România versus Vatican. Persecuția Bisericii catolice din România comunistă în lumina documentelor diplomatice franceze*, București, Editura Sylvi, 2000.

BOZGAN, Ovidiu, *Stat, ortodoxie și catolicism în România comunistă*, în *Dosarele I*
BRIA, Ion, *Orientări teologice române în Ortodoxia contemporană*, în *Slujitor al*
Bisericii și al neamului, Părintele Prof univ. dr. Mircea Păcurariu, membru corespondent al
Academiei Române la împlinirea vârstei de 70 de ani, Cluj Napoca, Editura Renașterea, 2002.

CIPĂIANU George, *Catolicism și comunism în România 1946-1955*, Editura Argonaut,
Cluj-Napoca, 2015.

DELETANT Dennis, *România sub regimul comunist*, Editura Fundația Academică
Civică, București, 2012.

DELETANT Dennis, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul*
polițienesc, 1948-1965. Trad. de Lucian Leuștean [din l. engleză], Editura Polirom, Iași, 2001.

FRUNZĂ Victor, *Istoria stalinismului în România*, Editura Humanitas, București, 1990.

MAKARENKO A.S., *Poemul pedagogic*, Editura Didactică și Pedagogică, București,
1956.

MANEA, Vasile, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, Editura Patmos, f.l., 2000
și ediția a II-a, revăzută și îmbunătățită, Editura Patmos, Li., 2001.

MOISESCU Iustin, *Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena*, Opera integrală 4,
Editura Anastasia, Episcopia Argeșului și Muscelului, 2003.

MOISESCU Iustin, *Evagrie din Pont*, Opera integrală 2, Editura Anastasia, Episcopia
Argeșului și Muscelului, 2003.

MOISESCU Iustin, *Ierarhia Bisericească în Epoca Apostolică*, Opera integrală 1,
Editura Anastasia, Episcopia Argeșului și Muscelului, 2003.

PĂCURARIU Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și
de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006.

SLEVOACĂ Ștefan, *Din Tezaurul Ortodoxiei*, Editura Buzăului, Buzău, 1990.

TISMĂNEANU Vladimir, *Stalinism pentru eternitate – o istorie politică a*
comunismului românesc, Ed. Polirom, Iași, 2005.

TISMĂNEANU Vladimir, *Fantoma lui Gheorghiu-Dej*. Prefață de Mircea Mihăieș.
Editura Univers, București, 1995.

TOMA, Eugen, *Un moment de neuitat al terorii ateiste: condamnarea grupului „Rugul*

Lucrări speciale

CURTIS E., *Paulus in Athen*, Berlin, 1894, apud I. MOISESCU, *Activitatea Sfântului*
Apostol Pavel în Atena. Faptele Apostolilor 17, 16-34, Editura Tipografia Alexandru A. Terek,
Iași, 1946

HLANDAN Andrei, *Patriarhul Iustin Moiescu, Un stâlp de neclintit în vremuri potrivnice*, Editura Basilica, București, 2019.

MOISESCU Iustin, *Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, 1974.

MOISESCU Iustin, *Simbolica lui Hristu Andrutsoș*, Editura Anastasia, Episcopia Argeșului și Muscelului, 2003.

MOISESCU Iustin, *Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom*, Opera integrală 3, Editura Anastasia, Episcopia Argeșului și Muscelului, 2003.

NICOLAE Cătălin Luchian, *Monahismul moldav în primele decenii ale comunismului românesc (1947-1977)*, Editura Doxologia, Iași, 2010.

OPREA Ștefan, *Slujirea preotească și activitatea misionară în gândirea și scrisul Patriarhilor Iustin Moiescu și Teoctist Arăpașu*, Editura Doxologia, Iași, 2015.

Instrumente de lucru

PĂCURARIU Mircea, *Dicționarul Teologilor români*, Editura Enciclopedică București, 2002.

**MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA “VALAHIA” DIN TÂRGOVIȘTE
IOSUD – ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI UMANISTE
DOMENIUL FUNDAMENTAL ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL ISTORIE**

DOCTORAL THESIS

**PhD. COORDINATOR ,
Prof.univ.dr.habil Silviu- Marian MILOIU**

**PhD Student,
Ion- Gabriel MILITARU**

TÂRGOVIȘTE

2024

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA “VALAHIA” DIN TÂRGOVIȘTE
IOSUD – ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI UMANISTE
DOMENIUL FUNDAMENTAL ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL ISTORIE

**IUSTIN MOISESCU, HIS LIFE, ACTIVITY AND
CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF
EDUCATION AND THE CHURCH (1910-1986)**

**PhD. COORDINATOR ,
Prof.univ.dr.habil Silviu- Marian MILOIU**

**PhD Student,
Ion- Gabriel MILITARU**

TÂRGOVIȘTE

Contents

Contents.....2

Abbreviations.....4

Introduction.....6

1. Research problem.....6

2. Theory and research methods.....14

3. Previous research.....17

4. Documentary sources.....19

5. Structure of the study.....21

Chapter I.....23

Iustin Moisescu: Biographical aspects, teaching activity and his contribution to the development of Education and the Church.....23

I.1. Iustin Moisescu, son of the village of Candești de Muscel.....23

I.2. Biographical data highlighted in the Service Sheet, contained in the original Memoir issued by the Iași Military Center.....35

I.2.1. Service sheet.....35

I.2.2. Personal file.....37

I.2.3. Autobiography.....38

I.2.4. Score sheet.....40

I.2.5. Transcript of military studies.....41

I.3. Teaching and publishing activity.....42

I.3.1. Teaching activity.....42

I.3.2. Publishing activity.....49

Chapter II	59
The pastoral-administrative activity and the role of Iustin Moiescu in the progress of the institution of the Romanian Church.....	59
II.1. The political context during the election of Iustin Moiescu to the dignity of bishop.....	59
II.2. Metropolitan of Transylvania.....	66
II.3. Metropolitan of Moldova.....	74
II.3.1. Actions to improve the attitude of the communists towards the monasteries.....	74
II.3.2. The involvement of Metropolitan Iustin Moiescu in the restoration of church buildings and historical monuments.....	81
Chapter III	96
The ecumenical and diplomatic activity of Patriarch Iustin Moiescu.....	97
III.1. The Modern History of the Ecumenical Movement.....	97
III.1.1. The beginning movements (1910-1920).....	101
III.1.2. Missionary conferences.....	103
III.1.3. World Conferences for Practical Christianity.....	104
III.1.4. World Conferences for Practical Christianity.....	105
III.2. Ecumenical Council of Churches (1948-1985).....	106
III.3. Ecumenism at the European level. Conference of European Churches (CBE).....	111
III.4. Metropolitan Iustin Moiescu's participation in inter-Christian conferences.....	113
III.4.1. The ecumenical and diplomatic activity of Iustin Moiescu until the admission of the Romanian Orthodox Church to the CEB (1961).....	116
III.4.2. The ecumenical and diplomatic activity of Iustin Moiescu from the admission of the BOR to the CEB until the end of his mandate as patriarch (1961-1986).....	121

III.5. The image of Iustin Moiescu on an internal and external level.....	135
Chapter IV	138
The relationship with the communist state authorities as Patriarch of the Romanian Orthodox Church.....	138
IV.1. The establishment of the communist regime in Romania and the first effects felt by the Church.....	138
IV.2. The relations between the communist state authorities and the Church until the patriarchate of Iustin Moiescu.....	178
IV.3. Patriarch Iustin Moiescu and the communist regime.....	200
Conclusions	220
Bibliography	228
Annexes	257

Keywords: ecumenism, peace, church, education, restoration, diplomacy, ideology, politics, security, communism.

SUMMARY

The argument in choosing this topic for the doctoral thesis consists in the desire to analyze the contribution of Iustin Moiescu, the fourth Patriarch of Romania, as a high cleric, to the promotion of religious-moral virtues in a difficult period, marked by the pressure the communist regime, of a totalitarian and atheistic nature. In addition, carrying out a systematic research on this personality provides us with the opportunity, through a detailed study, to acquire a deep and nuanced understanding of the contribution of this hierarch to the development of national education and the institution of the Romanian Orthodox Church, in accordance with the information from the sources documentation.

From the above statements also follows the research question of the doctoral thesis: As patriarch, Iustin Moiescu really changed in a positive sense, the destinies of the Romanian Orthodox Church, especially in a period full of ideological and administrative constraints, imposed by the totalitarian communist regime in Romania, or were its merits exacerbated by some contemporaries and authors who were in his circle of church collaborators?

The objective of the research is represented by the reconstruction of the different facets of the biography of the one who between 1977-1986 held the highest position at the head of the Romanian Orthodox Church.

Starting from here, we specify the fact that the doctoral thesis aimed to achieve four specific objectives. The first is related to capturing the biographical aspects of Patriarch Iustin Moiescu, including the theological studies and activity at the chair. His editorial activity was not neglected either. A complex personality, Iustin Moiescu was a teacher with rich specialized knowledge, doubled by a wide cultural horizon (including the knowledge and speaking of several foreign languages, both classical and international), skills that led to the creation of a vast work, which includes numerous articles and studies applied to different fields of research, but also the appearance of volumes with pioneering value in church and national culture: *Evagrius of Pontus. Life, Writings and Teaching*, Athens, 1937, in Greek; *Holy Scripture and its interpretation in the work of Saint John Chrysostom*, Bucharest, 1942; *Originality of Parables of the Savior*, Vâlcea, 1945; *The activity of Saint Paul the Apostle in Athens*, Iasi, 1946; *Church Hierarchy*, Craiova 1955; *Hristu Andrusos, Simbolica*, translation from Greek, Craiova 1956; to which we add the numerous *Pastorals, Notes of Travels, and Occasional Sermons*.

The second specific objective will be achieved by exposing the pastoral-administrative activity and demonstrating the determining role of Patriarch Iustin Moiescu in the progress of the institution of the Romanian Orthodox Church. The third specific objective of the work is that of reconstructing the ecumenical and diplomatic activity of Patriarch Iustin Moiescu. On the level of inter-Orthodox and ecumenical relations, I documented the fact that Patriarch Justin continued what he had initiated as Metropolitan of Moldova and Suceava since 1956. The originality of his reflection lies in the fact that it has at its center the biblical vision of the Church, in the sense To the Universal Church, represented by the community of people who keep the same beliefs and respect the same principles of coexistence.

The fourth specific objective of our scientific approach involved the presentation of Iustin Moiescu's relations with the communist state authorities in his capacity as patriarch of the Romanian Orthodox Church. I highlighted the fact that the patriarch always emphasized that the Church and the state have the same goal - of the collective good, but he always emphasized the state, avoiding talking about the party. The Church chose those measures, few in fact, that the communist state promoted and were in the interest of the Romanians, in order to show its support for them and simulate that partnership that the regime wanted very much, hoping that through him to attract even more of the population to his side.

The doctoral thesis starts from the research hypothesis according to which the complex activity of Patriarch Iustin Moiescu marked the conduct of the Romanian Orthodox Church on several levels: ecumenical, doctrinal, administrative, theological education, publishing, influencing the institution's prestige both internally and internationally.

From a conceptual point of view, the work traced the placement of Patriarch Iustin Moisescu among the makers of national education and the founders of the Christian Church. The relevance of information and sources, the consistency of evidence and arguments, and politics as a factor creating premises are other key concepts that I operated with in the research, all of which are the constituent elements of the architecture of the doctoral thesis.

The working hypothesis was validated by the novelty of the information regarding the personality of Iustin Moisescu, which, through publication in the form of a book, will be made available to the general public, it being known that a large part of the history of the hierarchs during the communist regime was known only in ecclesiastical circles. At the same time, the doctoral thesis also shed light on the professional skills assimilated and practiced by Patriarch Iustin Moisescu during the years of his activity, which transcend the clerical sphere and entail the skills of a fine diplomat in the segment of ecumenism, but also in terms of mediating interference with the state authorities of the communist regime, as well as in interstate diplomatic relations.

In the work of Căndestii de Muscel, the village of the Patriarch Iustin Moisescu, His Holiness Father Calinic Argeșeanul, the Archbishop of Argeș and Muscel, he asks what was the reason why Iustin Moisescu spoke so often about peace, and the answer he reveals to us is based on the geopolitical context, but also personal experiences lived in the most intense way: "This speech of peace was born from the depths of his being as a small child, because he was only a few years old when his father died on the fronts of the First World War". The post-war Christian climate represented a special community framework, which favored the building of sincere collaborative relationships between the citizens of European states, against the background of deep wounds caused by the idea that millions of people, Christians and non-Christians, were able to kill each other.

In order to open a portal in the issue of the work for the reading public, who will access this material, we believe it would be appropriate to present some biographical landmarks of the personality that is the object of our study. The cleric Iustin Moisescu already showed a vocation as a researcher and teacher, but also as a good diplomat, qualities that led to the enrichment of the cultural and church heritage on all levels.

After the end of the war, in 1946, Iustin Moisescu elaborated another important work, the Activity of the Holy Apostle Paul in Athens, and a decade later he would publish the Church Hierarchy in the Apostolic Age. He also translated from Greek the Symbolic of Hristu Andrutsoș, a work in which he pleads for tolerance and good understanding between the Christians of the three great Churches: "In our homeland, the life of various religious cults is permeated by a high spirit of good understanding and brotherhood".

Numerous studies and articles will be added to these fundamental volumes, because Iustin Moisescu was characterized by a remarkable determination in the fight for ecclesial and didactic values, which he laid at the foundation of the reform of the Church and of education in our country, fields of activity on who served them.

In the early 1950s, the theologian professor Iustin Moisescu had to leave education, probably due to a strained relationship with the communist authorities. It is interesting that, after a few years, he ended up being elected metropolitan of Transylvania.

In 1956, Professor Iustin Moiescu was ordained an unmarried priest and, in the same year, after the death of Metropolitan Nicolae Bălan, he entered monasticism and was elected Archbishop of Sibiu and Metropolitan of Transylvania (ordained priest on March 15, enthroned on March 18). He only pastored in Sibiu for ten months, because, after the death of Hierarch Sebastian Rusan, on January 10, 1957, Iustin Moiescu became Archbishop of Iasi and Metropolitan of Moldavia and Suceava (enthroned on January 13). He remained in this princely dignity for twenty years. The political context was unfavorable to the institution of the Church. The atheist communist regime was on the offensive, and the fatal Decree 410 of October 28, 1959 would decimate the monasteries: based on almost ten thousand monks and nuns, a legislative measure whose application had tragic consequences for Romanian monasticism, as they no longer remained in chinovi than a very small number of monks and nuns.

Iustin Moiescu entered monasticism late and did not have the experience of austerity so necessary for a hierarch nor the behavior of a monk. However, as we will show in this work, he was highly appreciated by the monks and abbots of Moldova, who even today remember their chiriarch with love and call him "Iustin" affectionately. They did not forget what Metropolitan Iustin did for the monasteries and for monasticism, just as they did not forget the dignified way in which he discussed with the communist rule. He appointed capable abbots, whom he instructed and to whom he transmitted his vision.

The construction of modern buildings in the metropolitan center of Iași was especially emphasized in this work, in addition to the mentioned action of restoring dozens of historical and art monuments throughout the Archdiocese. And, last but not least, he directed the printing of several works on church art, as well as the magazine *Mitropolia Moldovei si Sucevei*.

We can affirm, as we will prove in this work, that Iustin Moiescu was our first ecclesiastical diplomat of the 20th century. His performance, diplomacy and the art of conversation (because he knew how to hold a discussion with a simple man, but also with a head of state or a crowned head), as well as his relations with the diplomatic missions in Bucharest, are consistent evidence in this sense.

On June 12, 1977, he became Archbishop of Bucharest, Metropolitan of Hungarian-Wallachia and Patriarch of the Romanian Orthodox Church (enthroned on June 19, 1977), pastoring until July 31, 1986, when he passed to the eternal, after a fruitful but troubled activity .

Patriarch Iustin improved theological education, supporting valuable people among the teaching staff in seminaries and colleges, established a new editorial series, appointed a number of young and professionally trained abbots to the monasteries of his diocese, who have managed to achieve, frequently using procedural subterfuges, works of restoration and consolidation, thus forever inscribing his name among the founders.

Regarding the proposed topic, I initially studied the historiography of the issue and identified the state of research on this topic, in order to know the historical information about the targeted field. Later, through the study of the identified bibliography, supported by the recommendations made by the coordinating professor, we established the research priorities and studied the authors' points of view, with the aim of identifying certain aspects that require clarification and additions.

In order to elaborate this paper, we adopted a rigorous scientific approach, precisely respecting the norms imposed by the specifics of the doctoral program. This approach involved meticulous analysis and careful application of appropriate methodologies, thus guaranteeing the integrity and validity of the research process according to relevant academic and methodological standards.

In the scientific approach we used historical research methods. The first and most important method was the biographical method. The biographical research method is a specific approach used to investigate and understand a person's life. This method focuses on the collection and detailed analysis of information on the individual's experiences, choices, and contributions within his or her social, cultural, and historical context. Key features of the biographical research method included:

Biographical sources: Use of sources such as autobiographies, personal correspondence, interviews, diaries, official documents and other materials that provide direct and indirect insight into the life of Justin Moisescu. Social and cultural context: biographical analysis focuses on understanding the social and cultural context in which the person lived his life Justin Moisescu, highlighting the influences and impact of this context on his decisions and experiences; Analysis of transformations: biographical research also traced individual transformations and developments over time, including major influences, significant events, and changes in perspective;

Subjective reflection: by using the respective method, emphasis was placed on the subjective perspective of the individual, trying to understand how it influenced his thinking and actions; Interaction with other methods: Biographical research has also been complemented with other research methods, such as analysis of historical documents or interviews with contemporaries, to provide a broader and more comprehensive picture.

Building a complete portrait: the final goal of the biographical research was to build a complete portrait of Patriarch Justin Moisescu, highlighting the personal, professional and social aspects of his life. This method provided a detailed insight into the life of Patriarch Justin Moisescu, thus contributing to a deeper understanding of the subject and its impact on society.

As part of the scientific research approach, we also used the method of chronological analysis of events and the study of documents from archival funds, the latter being a priority in establishing the exact historical truth. Studying these documents of major importance, I was able to outline an objective point of view through a critical analysis of the content, but also through a careful verification of the issuer. In this sense, it can be observed, in certain cases, that sometimes the person who signs the document, for personal reasons or for the institution he represents, transmits certain information that conceals the reality.

The previously mentioned methods of historical research helped us to harmonize the information contained in the files, to identify the issuer and recipient of certain circulars or decisions and to classify them according to their content, ordering them to support us in our academic endeavor and to clarify the working hypothesis from which I started. Thus, through this method we managed to gradually discover, according to documentary and bibliographic sources, the relations between state institutions in a period with many sensitivities in the spectrum of social, religious or political life.

The analytical research method, which I used in all four chapters and sub-chapters of the doctoral thesis, was also of real use. The term analytical research method refers to a set of techniques and procedures used to analyze data and information in a systematic and logical way. Analytical research is characterized by the critical evaluation and interpretation of data to discover patterns, relationships, or trends. This method involved breaking down complex aspects or phenomena into components to gain a deeper understanding. Key features of the analytical research method included: critical thinking; data analysis; problem solving; systematic approach; interdisciplinary nature.

Staying within the area of methodological concepts used in the research and writing of the paper, we mention that we have achieved a combination of the methods considered classic or conventional - the combination of two or more theories, the renewal and revision of hypotheses, the transfer of concepts - with the so-called non-conventional ones, with potential creative enlarged - the method of details, residues and the method of presentation or representation (graphic method).

Sequentiality is demonstrated by analytical, chapter-by-chapter research. Although these represent complementary approaches to achieve the general desired, each of them can represent autonomous study directions, which interact with sciences specific to each topic.

These methods helped us to process the data from the files from the Archives of the Transylvanian and Moldavian Patriarchate, the Archives and Library of the Romanian Patriarchate, the National Archives together with their county directorates, Orthodox parishes, museums, but also from certain published works, only those decisions, circulars, resolutions or texts, which will be useful to us in completing the research paper. Only a complex perspective of the facts concerned can shed light on the elements essential to collective understanding. Finally, the synthetic method has applicability in this study for establishing pragmatic hypotheses, but also for formulating an enlightening conclusion regarding the topic addressed.

Among the research methods we also list the interviewing of people who knew Iustin Moisescu, relatives, acquaintances or residents of his native village - Cîndești de Muscel. Two types of interviews were used: 1. The interview-information through which numerous new information about the patriarch's personality were gathered; 2. The interview-explanation thanks to which the interviewees justified their opinions regarding the personality of the patriarch Iustin Moisescu.

Since the present study is based on both rich bibliographic material and archival documents, I considered that, in addition to the research methods used, a mixed, quantitative-qualitative and thematic analysis is also appropriate. It is known that, during the communist regime, several works appeared that were obviously influenced by the political propaganda of the time and, consequently, a pragmatic approach is necessary to extract clear and concrete information, analyses, opinions, conclusions from which to extract the truth.

In current research there are, most of the time, two contradictory theses. The image of a Romanian Orthodox Church as a collaborator and partisan of communism is postulated. This vision is nothing more than an ecclesiological monophysitism applied to the Romanian Orthodox Church, which affirms the total merging of the divine in the perverted humanity of communist history, the Church becoming nothing more than a human institution enslaved to the regime. On the other hand, at the opposite pole, there are those who deny the historical incarnation of the Romanian Orthodox Church during the communist period and consider that everything was apparent, the Church pretended to be in history, when in fact, it is external to it, clean and unblemished, emphasizing, in the end, only the incorruptible divine reality of the Church.

Regarding this topic, however, we record a poor literature regarding, in particular, the valorization of diplomatic coordinates, perhaps also because of the suspicions of Iustin Moisescu's collaboration with the Security during the communist regime. In order to prepare the paper, I consulted both historical and theological works, because the present research will try to answer several questions, avoiding any unilateral approach. Our analysis is not only based on the research of the archives, which emphasizes the historiographical determination, but we will try to expose the events, in addition to the historical context, also in the complex theological system of canon law.

In this sense, among the theological works we note: Romanian monasticism in the years 1948-1989, author Ioan Dură, Harisma Publishing House, Bucharest, 1994; the work State-Church Relations, Gnosis Publishing House, Bucharest 1996, author Ion Dimitriu-Snagov; the work Priestly service and missionary activity of Patriarchs Iustin Moisescu and Teoctist Arăpașu, Doxologia Publishing House, 2015, whose author is Rev. Prof. Ștefan Oprea; the work of Bogdan Georgescu, the Romanian Orthodox Church and the communist power, Eikon Publishing House, 2018; or the work Patriarch Iustin Moisescu, an unshakable pillar in hostile times, Basilica Publishing House, 2019, volume edited by Mihai Hau, Andrei Hlandan and Constantin-Ciprian Blaga published with the blessing of the Blessed Father Daniel, Patriarch of the Romanian Orthodox Church, on the occasion of the declaration of the year 2019 as "The commemorative year of Patriarchs Nicodim Munteanu and Iustin Moisescu".

On the other hand, we mention a series of historiographical works, which deal in particular with the communist regime, the state-church relationship during its period, as well as the attitude of the ecclesiastical institution towards the communist regime: the work of Oliver Jens Schmitt, the State Church or the Church in the State ? A history of the Romanian Orthodox Church 1918-2023, published by the Humanitas Publishing House, in 2023, and which is intended to be an exposition of the historical course of the Romanian Orthodox Church in the mentioned interval. The work is, in fact, a harsh criticism of the Romanian Orthodox Church in the century. the twentieth.

A remarkable analysis regarding the state-church relationship during the communist regime in our country, between the years 1945-1989, is Securitatea si cultele in 1949, published in the volume Party, Securitatea si cultele. 1945-1989, author Adrian Nicolae Petcu. The work, published under the auspices of the National Council for the Study of Security Archives, represents a collection of recent historical studies worthy of mention, being based on a vast and deep documentation. The studies included in it are signed by competent researchers, who prefer the Romanian Orthodox Church as the majority ecclesiastical institution, but do not neglect the other Christian religious cults either, which were all severely tried by the official atheism of the communist regime.

Other works I have consulted on this topic are Dennis Deletant's work, *The Communist Terror in Romania. Gheorghiu-Dej and the police state, 1948-1965*, published in 1999, as well as the work belonging to the political scientist Vladimir Tismăneanu - *The Ghost of Gheorghiu-Dej* - published in 1995 in the United States and in 2008 in Romania. Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile (editors), *Presidential Commission for the Analysis of the Communist Dictatorship in Romania: Final Report*, 2007; Cristian Vasile, *Between the Vatican and the Kremlin. The Greek Catholic Church during the communist regime*, 2023; Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu, *The Romanian Orthodox Church under the communist regime 1945-1958, Vol. I*, Bucharest, National Institute for the Study of Totalitarianism, 2001; Adrian Nicolae Petcu, *Security and cults in 1949, in the Party, Security and cults. 1945-1989*, coordinated vol. by Adrian Nicolae Petcu, 2005; Viorica Stan, *The State-Church Relationship in the Romanian People's Republic (1947-1965)*, 2020; Adrian Nicolae Petcu (coordinator), *Party, Security and Cults 1945-1989*, 2005; Bogdan Georgescu, *The Romanian Orthodox Church and the Communist Power (1945-1964)*, 2nd edition, revised and added, 2018; Paul Caravia, Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu, *The Imprisoned Church. Romania 1944-1989*, 1998.

Regarding the state of knowledge in the field, we can state that, up to a certain point, the information related to the proposed topic is somewhat one-sided, coming, in particular, from the area of specialized journals (theology).

Over time there have been concerns for the valorization of a segment of the activity of the studied personality, but the more sensitive subjects, such as the relationship with the communist regime, are evasively presented, without precise documentation, leaving room for ambiguity in interpretation. In this context, it can be stated that, although there is a bibliography dealing with the subject, it is imperative to research all available and accessible documentary sources, so that information of maximum accuracy can be presented. The subject of this doctoral thesis thus completes the conclusions reached in the previous studies.

We tried to make the scientific work compiled to have cursive, even if some sub-chapters or subdivisions, based only on the research of archival documents, contain a lot of data in a lapidary form, rendering the text of some circulars, addresses, letters or other types of documents concerning to the character we dealt with.

We believe that the novelty of the research is demonstrated by the objective approach, unchained from any influence that could affect the veracity of the information, as well as by the coagulation of all documentary sources and historical sources, so that the scientific environment finds here an important link of our recent past. We proposed a writing of a scientific nature, but at the same time accessible to all those interested in a relaxing and captivating historical reading. From the point of view of the documentary sources used, in addition to the edited material dedicated to the studied character, we proposed a systematic analysis simultaneously with a valorization and valorization of the national archive sources from the following institutions: Orthodox parishes, National Archives together with their county directorates, museums, the Archive and Library of the Romanian Patriarchate, the Archives of the Metropolitanate of Transylvania and Moldova, the Archives of the Metropolitanate of Transylvania, etc. Scientific research has drawn on a variety of historical sources.

From the study of the files in the Military Archives, we managed to bring to light both biographical information and regarding the material condition of Patriarch Iustin Moisescu and his family, as well as professional data related to the high prelate's studies, his career in university education, military service or political activity/affiliation. I studied the service record, contained in the original memo issued by the Iași Regional Military Center, the matriculation sheet, the personal file, as well as the autobiography written by Iustin Moisescu at the request of the military authorities.

In the Archives of the Iași Diocesan Center I found precious information, primarily regarding the pastoral-administrative activity of Iustin Moisescu, during the period in which he occupied the seat of Metropolitan of Moldova. Following the analysis of the archive files, we managed to establish the degree of involvement of the metropolitan in the restoration of church buildings, especially those considered to be historical monuments of national importance. Since the 20-year activity of Iustin Moisescu is an extensive one, its presentation is an arduous task, so we tried to summarize the concrete cases of major importance, from which the permanent and consistent support provided by Metropolitan Iustin Moisescu to the clergy and believers from the lands where he pastored.

Materials of particular importance in reconstructing the patriarch's activity were obtained from CNSAS. These consist of four files that show the attention paid by the communist regime to the supervision of the leader of the Romanian Orthodox Church, lest he deviate from the imposed political line.

Last but not least, the archive files of the Association for the Monitoring of Justice, as well as those from the Archives of the National Council for the Study of Security Archives, revealed essential information regarding the relationship of the patriarch Iustin Moisescu with the communist authorities or the attitude of Nicolae Ceaușescu towards the institution ecclesiastical.

From a structural point of view, we have proposed four major directions of approach from which the four chapters of the work are derived. The first is related to the biographical aspects, the didactic activity and the contribution of Iustin Moisescu to the development of education and the Church. The biography of Father Iustin Moisescu demonstrates a high-level professional training, recognized by major European universities. We will demonstrate in this chapter that in the 17 years he taught as a university professor at the Faculty of Theology in Warsaw, at the Faculty of Theology in Suceava and at the Theological Institute in Bucharest, he established himself as an elite professor, with multiple knowledge in the study of the books of the Holy Scriptures and in the writings of the Greek and Latin Fathers of the Church, argued by a wide horizon of general culture.

A second direction of the research concerns the pastoral-administrative activity and the determining role in the progress of the institution of the Romanian Orthodox Church. Carrying out a general analysis on the essential characteristics of the studied personality, it was highlighted that the most important characteristic demonstrated was the administrative one, especially placed at the service of preserving and conserving heritage monuments.

The third research topic we have in mind is the ecumenical and diplomatic activity of Patriarch Iustin Moisescu. Starting from the studied sources, we managed to outline his behavior on the external diplomatic level: "... the most prominent figure of the hierarchy of the Romanian Orthodox Church, represented B.O.R. and therefore our country with full success at the Inter-Christian Conferences that took place on almost all continents...".

The fourth and last part of our scientific approach involves the presentation of Justin Moisescu's relationship with the communist state authorities, as patriarch of the Romanian Orthodox Church. He was patriarch for a period of only nine years (1977-1986), but he had to support the interests of the ecclesiastical institution during the great industrial development of Ceausius and the urban systematization of Bucharest, against the background of atheistic-communist ideological pressure.

Bibliography:

Unique springs:

National Ahivele Iași, Rectorate Fund.

Archive of the Argeș Diocesan Center.

Archive of the Sibiu Diocesan Center.

Archive of the Iași Diocesan Center, Chancery Fund.

Archive of the Holy Synod.

Archive of the National Council for the Study of Security Archives

Association for the monitoring of Justice

National Council for the Study of Security Archives

County Service of the National Archives of Iasi

Argeș County Service of the National Archives

General works

BOZGAN, Ovidiu, Romania versus the Vatican. The persecution of the Catholic Church in communist Romania in the light of French diplomatic documents, Bucharest, Sylvi Publishing House, 2000.

BOZGAN, Ovidiu, State, Orthodoxy and Catholicism in communist Romania, in Files I

BRIA, Ion, Romanian Theological Orientations in Contemporary Orthodoxy, in *Servant of the Church and the Nation*, Father Prof. Univ. Dr. Mircea Păcurariu, corresponding member of the Romanian Academy at the age of 70, Cluj Napoca, Renaștea Publishing House, 2002.

Cipăianu George, Catholicism and communism in Romania 1946-1955, Argonaut Publishing, Cluj-Napoca, 2015.

Deletant Dennis, Romania under the communist regime, Civic Academic Foundation Publishing House, Bucharest, 2012.

Deletant Dennis, Communist Terror in Romania. Gheorghiu-Dej and the police state, 1948-1965. Translated by Lucian Leuștean [from English], Polirom Publishing House, Iasi, 2001.

Frunză Victor, History of Stalinism in Romania, Humanitas Publishing House, Bucharest, 1990.

Makarenko A.S., Pedagogical Poem, Didactic and Pedagogical Publishing House, Bucharest, 1956.

MANEA, Vasile, Orthodox priests in communist prisons, Patmos Publishing House, f.l., 2000 and the 2nd edition, revised and improved, Patmos Publishing House, Li., 2001.

Moiescu Iustin, The Activity of Saint Paul the Apostle in Athens, Complete work 4, Anastasia Publishing House, Argeșului and Muscelului Episcopate, 2003.

Moiescu Iustin, Evagrie from Pontus, Complete work 2, Anastasia Publishing House, Episcopia Argeșului și Muscelului, 2003.

Moiescu Iustin, Church Hierarchy in the Apostolic Age, complete work 1, Anastasia Publishing House, Argeșului și Muscelului Episcopate, 2003.

Păcurariu Mircea, History of the Romanian Orthodox Church, Publisher of the Biblical and Mission Institute of the Romanian Orthodox Church, Bucharest, 2006.

Slevoacă Ștefan, From the Treasury of Orthodoxy, Buzăului Publishing House, Buzău, 1990.

Tismăneanu Vladimir, Stalinism for eternity – a political history of Romanian communism, Ed. Polirom, Iași, 2005.

Tismăneanu Vladimir, The Ghost of Gheorghiu-Dej. Foreword by Mircea Mihăieș. Univers Publishing House, Bucharest, 1995.

TOMA, Eugen, An unforgettable moment of atheistic terror: the condemnation of the group "Rugul

Special works

Curtis E., Paulus in Athen, Berlin, 1894, apud I. MOISESCU, The Activity of the Holy Apostle Paul in Athens. Acts of the Apostles 17, 16-34, Publishing House Tipografia Alexandru A. Terek, Iasi, 1946

Hlandan Andrei, Patriarch Iustin Moiescu, An unshakable pillar in adverse times, Basilica Publishing House, Bucharest, 2019.

Moiescu Iustin, Historical Church Monuments from the Metropolis of Moldavia and Suceava, Iasi, 1974.

Moiescu Iustin, Simbolica lui Hristu Andrutso, Anastasia Publishing House, Episcopia Argeşului și Muscelului, 2003.

Moiescu Iustin, Holy Scripture and its interpretation in the work of Saint John Chrysostom, Complete work 3, Anastasia Publishing House, Argeşului și Muscelului Episcopate, 2003.

Nicolae Cătălin Luchian, Moldavian monasticism in the first decades of Romanian communism (1947-1977), Doxologia Publishing House, Iași, 2010.

Oprea Ștefan, Priestly service and missionary activity in the thinking and writing of Patriarchs Iustin Moiescu and Teoctist Arăpașu, Eitura Doxologia, Iasi, 2015.

Working tools

Păcurariu Mircea, Dictionary of Romanian Theologists, Enciclopedic Publishing House Bucharest, 2002.